

O tym, jak Plaut nie pisał o cenzorach

Streszczenie

Plaut nie wymienił cenzorów w żadnej z zachowanych komedii, świetnie wykorzystał jednak komediowy potencjał tej magistratury, odwołując się przy tym nawet do bieżących wydarzeń politycznych. W jego sztukach są wyraźne aluzje do edyktów cenzorskich dotyczących zbytku. Niektóre ze swoich postaci Plaut kreował na cenzorów, częściej jednak wspominał o instytucjach prawnych związanych z kompetencjami tych urzędników. Bohaterowie mówią o cenzusie i składaniu deklaracji majątkowej pomocnikom cenzorów przyjmującym oświadczenia obywateli, a także o przeglądzie centurii jeźdźców. Następuje nawet złamanie iluzji scenicznej, kiedy to widzowie zostają poproszeni o ocenę sztuki jako *iuratores*. Druga grupa odniesień dotyczy natomiast administracyjnych kompetencji cenzorów, a mianowicie zawieranych przez nich kontraktów dzierżawy publicznych dochodów i wydatków. Wspomniane zostają *sarta tecta*, czyli umowa dotycząca remontu i zajmowania się budynkiem publicznym, a także różnego rodzaju podatki, których pobieranie dzierżawili od państwa publikanie. Wiele wzmianek dotyczy cła – *portorium*, inne – podatku od wypasu na ziemi publicznej – *pascua* oraz uprawiania gruntu publicznego – *aratio*. Należy przy tym podkreślić niebywałą kunszt Plauta, który tych terminów używał często w celach komicznych: dla ośmieszenia zbyt wścibskiej żony, zachłannej stręczycielki albo prostytutki. Wszystkie te wzmianki nadają sztukom typowo rzymskiego charakteru (choć niektóre instytucje prawne mają greckie odpowiedniki), ponieważ były zrozumiałe i śmieszne tylko dla widza, który znał niuanse prawa publicznego i dobrze orientował się w kompetencjach cenzorów.

Słowa kluczowe: komedie Plauta, cenzor, *regimen morum*, *portorium*, *pascua*

On how Plautus did not write about the censors

Summary

Plautus did not mention the censors in any of his extant plays. He used however very aptly the comic potential of this magistracy, invoking even present political events. There are clear allusions to censorial edicts limiting luxury in his plays. Plautus modeled some of his characters as censors, but much more often he mentioned legal institutions related to those magistrates. The characters talk about the census and making a declaration before the

assistants of the censors called *iuratores*. The scenical illusion is even broken when the spectators are asked to value the play as *iuratores*. Another type of reference is related to administrative competencies of the censors, that is the contracts of lease of public incomes and outcomes concluded by them. *Sarta tecta*, contracts concerning repair and maintenance of public buildings, as well as different taxes the collecting of which was rented to the publicans, were mentioned. A lot of references concern the customs duty – *portorium*, some the pasture tax – *pascua*, or the tax paid for farming public land – *aratio*. Plautus' unbelievable ingenuity has to be underlined, with which he managed to use those terms for comical purposes: to ridicule a nosy wife, a greedy procuress or prostitute. All those references make the plays more Roman (even though some of the legal institution have their Greek counterparts), because they were understandable and funny only to the spectators who were aware of the subtleties of public law and knew the competencies of the censors.

Keywords: Plautus' comedies, censor, *regimen morum*, *portorium*, *pascua*

Об этом, как Плавт не писал о цензорах

Резюме

Плавт не назвал цензоров в никакой из сохранных комедий, замечательно воспользовался однако комедийным потенциалом этой магистратуры, обращаясь при этом даже к текущим политическим событиям. В его работах можно найти отчетливые намеки на цензорские эдикты касающиеся излишества. В некоторых своих персонажах Плавт подразумевал цензоров, чаще однако вспоминал об юридических учреждениях относительно к компетенции этих служащих. Персонажи говорят о переписи и представлению имущественной декларации помощникам цензоров, принимающих заявления граждан, а также об обзоре центурии всадников. Следует даже перелом сценической иллюзии, когда это зрителей просят оценку работы как *iuratores*. Вторая группа отнесений касается зато администраторских компетенций цензоров, а именно заключенных ими контрактов аренды общественных доходов и расходов. Указано *sarta tecta*, то есть договор касающийся ремонта и управления общественным зданием, а также разнохарактерные налоги, взятые публиканами в аренду от государства. Много касается таможенной – *portorium*, или – налога с откорма на общественной земле – *pascua* и общественного земледелия – *aratio*. При этом необходимо подчеркнуть неслыханное мастерство Плавта, который использовал это часто в комических целях для того, чтобы высмеиваться над слишком любопытной женой, жадной сутенершей или проституткой. Все эти примеры дают искусству типичного римского характера

(хотя некоторые юридические понятия имеют свои греческие соответствия), так как это было понятным только для зрителя, который знал нюансы общественного права и хорошо ориентировался в компетенции цензоров.

Ключевые слова: комедии Плавта, цензор, *regimen morum*, *portorium*, *pasqua*